

INHOUDSTAFEL

INLEIDING	1
TERMINOLOGIE	5
AFKORTINGEN	7
DEEL 1. DE INSTITUTIONELE OMGEVING	9
I. Inleiding	10
II. België als (lid)staat in de Europese Unie en in de wereld	11
A. Internationaalrechtelijke context	11
B. Europese Unie	11
1. Bevoegdheidsverdeling	11
2. Europese instellingen	12
III. België als federale staat	14
A. Federale staatsstructuur	14
B. Bevoegdheidsverdeling	15
1. Algemene beginselen	15
2. Overzicht van de bevoegdheidsverdeling	18
a. Gemeenschapsbevoegdheden	18
b. Gewestbevoegdheden	19
c. Instrumentele en fiscale bevoegdheden van gemeenschappen en gewesten	20
d. Federale bevoegdheden	21
3. Bevoegdheidsbeperkingen en -uitbreidingen	21
4. Interpretatie van bevoegdheden	23
5. Asymmetrie	24
6. Samenwerking en overleg	25
C. Federale en deelstaatinstellingen	26
1. Federale instellingen	26
2. Deelstaatinstellingen	27
IV. België als parlementaire democratie	30
A. Rechtsstaat	30
B. 'Alle machten gaan uit van de Natie'	30
C. De machten en hun onderlinge verhouding	31

DEEL 2. VAN BELEID NAAR RECHTSREGELS	33
I. Besluitvorming en beleid	34
II. Alternatieven voor regelgeving	36
A. Inleiding	36
B. Zelfregulering door specifieke instanties	36
C. Overeenkomsten	37
D. Sensibilisering en <i>nudging</i>	38
E. Betere toepassing of handhaving van bestaande regelgeving	39
III. Andere aandachtspunten bij de besluitvorming	40
A. Kiezen uit beleidsopties (evaluatie vooraf)	40
B. Verantwoording van beleidskeuzen	40
C. Overleg en consultatie	40
D. Opvolging (<i>ex post</i> evaluatie)	40
IV. Regeldruk en deregulering	42
 DEEL 3. RECHTSREGELS	45
I. Definitie	46
II. Soorten rechtsregels	51
A. Internationale verdragen	51
B. Europese rechtsregels	56
1. Algemeen	56
2. Wetgevingshandelingen	58
a. Wetgevingsprocedures	58
b. Verordeningen	59
c. Richtlijnen	61
d. Besluiten	62
3. Gedelegeerde handelingen	63
4. Uitvoeringshandelingen	64
C. Grondwet	65
1. Algemeen	65
2. Herzieningsprocedure	66
a. Algemeen	66
b. Herzieningsverklaring	66
c. Eigenlijke herziening	69
d. Impliciete herzieningen	70
e. Tijdelijke versoepeling van de herzieningsprocedure	70
D. Bijzonderemeerderheidswetten, -decreten en -ordonnanties	71
1. Bijzonderemeerderheidswetten	71
2. Bijzonderemeerderheidsdecreten en -ordonnanties	73

E.	Wetten, decreten en ordonnanties	75
1.	Algemeen	75
2.	Kracht van wet en bekrachtiging	76
3.	Bevoegdheidsverdeling	77
4.	Procedure voor de totstandkoming	77
5.	Soorten en categorieën	78
a.	Bijzonderemeerderheidswetten en -decreten	78
b.	Gezamenlijke decreten en ordonnanties	78
c.	Begrotings- en rekeningwetten	78
d.	Naturalisatiewetten	79
e.	Domeinwetten	79
f.	Opdrachtwetten	79
g.	Kaderwetten	79
h.	Bijzonderemachtenwetten	80
i.	Besluitwetten	81
j.	Instemmingswetten	81
k.	Bekrachtigingswetten	82
l.	Interpretatieve wetten	82
m.	Organieke wetten	84
n.	Verzamелwetten, mozaïekwetten en programmawetten	84
o.	Reparatiewetten	85
p.	Gelegenheidswetten, steekvlamwetten en symboolwetten	87
F.	'Wetgevende' samenwerkingsakkoorden	88
G.	Koninklijke besluiten en regeringsbesluiten	89
1.	Algemeen	89
2.	Vereiste juridische basis (rechtsgrond)	89
3.	Reglementaire en individuele besluiten	91
4.	Wijziging van wetgevende normen	92
5.	Bevoegdheidsbeperking bij lopende zaken	93
6.	Procedure voor de totstandkoming	97
7.	Soorten en categorieën	97
a.	Uitvoeringsbesluiten	97
b.	Bijzonderemachtenbesluiten	97
c.	Koninklijke besluiten waarvoor het overleg in de Ministerraad is voorgeschreven	98
d.	Besluiten tot algemeenbindendverklaring	99
e.	Gezamenlijke uitvoeringsbesluiten	100
f.	Indieningsbesluiten	100
H.	'Administratieve' samenwerkingsakkoorden	100
I.	Ministeriële besluiten	101
1.	Algemeen	101
2.	Vereiste juridische basis (rechtsgrond)	102
3.	Reglementaire en individuele besluiten	103
4.	Wijziging van koninklijke besluiten of regeringsbesluiten	103
5.	Bevoegdheidsbeperking bij lopende zaken	104
6.	Procedure voor de totstandkoming	104
J.	Rechtsregels van het bestuur en van gedecentraliseerde en verzelfstandigde publieke instanties	104
K.	Rechtsregels van particuliere instanties	106
L.	Rechtsregels van lokale besturen	108
1.	Algemeen	108

2.	Provincies	108
3.	Gemeenten	109
M.	Aanverwante fenomenen	110
1.	Omzendbrieven of circulaires	110
2.	Overeenkomsten	112
3.	Soft law, richtsnoeren ...	113
4.	Toelichting bij regelgeving	114
5.	Verwijzingen naar niet-regelgevende teksten	115

III. Onderlinge verhouding van rechtsregels 118

A.	Algemeen	118
B.	Voorrang tussen internationale rechtsregels onderling	118
C.	Voorrang van internationale rechtsregels op interne rechtsregels	119
1.	Voorrang op wetgevende normen en lagere rechtsregels	119
a.	Beginsel	119
b.	Toch voorrang voor grondwettigheidstoetsing voor bepaalde grondrechten?	120
2.	Voorrang op de Grondwet?	121
D.	Voorrang van de Grondwet op andere interne rechtsregels	122
E.	Rechtsgrondvereiste en voorrang van wetgevende normen op besluiten	124
1.	Algemeen	124
2.	Rechtsgrondvereiste in inhoudelijk perspectief	125
a.	Algemeen	125
b.	Delegaties	126
c.	Algemene uitvoeringsbevoegdheid	130
d.	Praktische aanpak	133
3.	Rechtsgrondvereiste in chronologisch perspectief	134
a.	Algemeen	134
b.	Substitutie van rechtsgrond	135
c.	Wegvallen van rechtsgrond	135
d.	Rechtsgrond bij terugwerkende kracht?	136
F.	Rechtsgrondvereiste en voorrang van koninklijke besluiten en regeringsbesluiten op ministeriële besluiten	137
G.	Andere voorrangregels?	138
H.	Principiële voorrang van de specifieke en van de meer recente gelijkrangige rechtsregel	138

IV. Keuze van de juiste rechtsregels (delegatie) 140

A.	Algemeen	140
B.	Legaliteitsbeginsel en voorrang van de wetgevende macht	140
C.	Delegatie aan de Koning of de regering	141
1.	Algemeen	141
2.	Delegaties in niet-voorbehouden aangelegenheden	141
a.	Beginsel	141
b.	Politieke en historische overwegingen	142
c.	Democratische legitimiteit	143
d.	Beperkingen van grondrechten	143
3.	Wijzigen van wetgevende normen	143
4.	Delegaties in voorbehouden aangelegenheden	145

a.	Hoe herkennen?	145
b.	Overzicht van voorbehouden aangelegenheden	148
c.	Gevolgen van het voorbehoud aan de wetgever	152
d.	Delegatie van essentiële elementen van voorbehouden aangelegenheden	153
e.	Delegatie van niet-essentiële elementen van voorbehouden aangelegenheden	158
f.	Een bijzonder geval: de sociale, economische en culturele rechten	159
5.	Bijzondere machten	161
D.	Delegatie aan ministers	163
1.	Juridische grondslag	163
2.	Geen rechtstreekse delegatie door de wetgever	164
3.	Beperkt tot bijkomstige of detailmatige aangelegenheden	164
a.	Algemeen	164
b.	Toepassingsgebied van een regeling	165
c.	Inhoudelijke aspecten	165
d.	Procedure- en toezichtregels	166
e.	Bindende Europese of internationale regels	167
f.	Afwijking van bestaande rechtsregels	167
g.	Wijziging van hogere rechtsregels	167
h.	Inwerkingtreding en uitwerking in de tijd van hogere rechtsregels	167
i.	Overige aandachtspunten	168
E.	Delegatie aan gedecentraliseerde en verzelfstandigde instellingen zonder politieke verantwoordelijkheid	169
V.	Rechtsregels in tijdsperspectief	172
A.	Basisbegrippen	172
1.	Totstandkoming	172
2.	Bekendmaking	173
3.	Inwerkingtreding	173
4.	Temporele functie en cesuur	175
B.	Terugwerkende kracht	177
1.	Een kwestie van uitwerking, niet van inwerkingtreding	177
2.	Een subjectieve beoordeling	177
3.	En de inwerkingtreding dan?	179
4.	Juridische toelaatbaarheid	179
a.	Algemeen	179
b.	Wetgevende normen	179
c.	Besluiten	183
C.	De overgang van oud naar nieuw en het belang van overgangsbepalingen	186
D.	Bevoegdheidsverdeling in chronologisch perspectief	188
E.	Rechtsgrond in chronologisch perspectief	188

DEEL 4. BEHOORLIJKE REGELGEVING	189
I. Algemeen	191
II. Inhoudelijke kwaliteitseisen	192
A. Noodzakelijkheid	192
B. Onderbouwd	193
C. Werkzaam	194
D. Evenredig	195
E. Rechtszekerheid	196
F. Gewekte verwachtingen	198
G. Zorgvuldigheid	199
H. Motivering	201
III. Vormelijke kwaliteitseisen	203
A. Duidelijk	203
B. Regelgeving op het juiste niveau	203
C. Kenbaar en toegankelijk	204
DEEL 5. OPSTELLEN VAN RECHTSREGELS	205
I. Algemeen	206
A. Goede praktijken bij het opstellen van rechtsregels	206
1. Algemeen	206
2. Experts en opstellers	206
3. Belang van de juridische context	207
4. Formele wijzigingen	207
5. Tweetalige teksten	208
6. Versiebeheer	210
7. Archivering	210
B. Taalkundige aspecten	210
1. Soberheid en eenvoud	210
2. Eenvormigheid	211
3. Geen formuleringen met verplichting	211
4. Komma of niet?	212
5. Geldbedragen en andere getallen	212
6. Titulatuur van ministers	212
C. Inhoudelijke aspecten	213
1. Geen niet-normatieve bepalingen	213
2. Rechtsregels en individuele beslissingen niet vermengen	214
3. Mate van algemeenheid/detail	214
4. Autonome bepalingen of wijzigingsbepalingen	216
5. Overschrijfbod	216
6. Samenhang	217
II. Handleidingen wetgevingstechniek	218

III. Opschrift	221
A. Functie	221
B. Enkele vuistregels en suggesties	222
1. Vaststaande formuleringen	222
2. Thematische omschrijving voor autonome teksten	223
3. Wijzigingsteksten en uitvoeringsteksten	224
a. Beginsel	224
b. Meer informatie	225
c. Als het te veel wordt	225
d. Als de wijzigingsbepalingen louter bijkomstig zijn	225
e. Alternatieven voor uitvoeringsbesluiten	226
C. Citeeropschrift	226
IV. Aanhef	228
A. Functie	228
B. Rechtsgrond	228
1. Legaliteitsbeginsel en rechtsgrondvereiste	229
2. Bepalingen die geen rechtsgrond vormen	229
3. Bepalingen die wel rechtsgrond vormen	230
4. Wijze van vermelding	231
a. Opsomming	231
b. Fixeren	233
C. Gewijzigde, opgeheven en ingetrokken teksten	237
1. Waarom vermelden?	237
2. Wijze van vermelding	237
D. Vormvereisten	238
1. Waarom vermelden?	238
2. Wijze van vermelding	239
E. Verantwoording of motivering	243
F. Juridisch kader	244
G. Voordragende minister(s)	247
V. Dispositief	249
A. Functie	249
B. Indeling	249
C. Artikelen en hun nummering, indeling en groepering	250
1. Inhoud	250
2. Nummering	251
a. Algemeen	251
b. Alternatieve nummeringsmethoden	251
c. Nummering van ingevoegde artikelen	252
3. Opschrift	253
4. Indeling	253
a. Algemeen	253
b. Leden	254
c. Paragrafen	255
5. Opsommingen	257
6. Groepering	259

D.	Verwijzingen	260
1.	Functies van verwijzingen	261
2.	Interne vs. externe verwijzingen	262
3.	Statische vs. dynamische verwijzingen	262
4.	Redactie van verwijzingen	263
5.	Aandachtspunten	265
a.	Voldoende preciseren	265
b.	Verwijzingen naar nog niet bestaande rechtsregels	266
c.	Achterhaalde of verouderde verwijzingen	266
d.	Verwijzen naar hogere, gelijkrangige of lagere rechtsregels	267
e.	'In afwijking van', 'onder voorbehoud van' en 'met behoud van de toepassing van'	268
f.	Thematische verwijzingen	270
g.	Het procedé van regelgeving door verwijzing	270
E.	Inleidende bepalingen	272
1.	Federale wetgevingsprocedure	272
2.	Gemeenschaps- of gewestaangelegenheid	272
3.	Implementatie van Europees recht en internationale verdragen	273
a.	Omzetting van Europese richtlijnen	273
b.	Uitvoering van Europese verordeningen	275
c.	Uitvoering van internationale verdragen	275
4.	Definities	276
a.	Functie	276
b.	Formulering, plaats en volgorde	277
c.	Inhoudelijke aspecten	279
d.	Doorwerking naar lagere rechtsregels	280
5.	Onderwerp, strekking en doel van de regeling?	281
6.	Toepassingsgebied	281
F.	Recurrente bepalingen	282
1.	Machtiging met bekrachtigingsverplichting	282
2.	Bekrachtigingsbepaling	283
3.	Goedkeuringsbepaling	284
4.	Instemmingsbepaling	284
5.	Interpretatieve bepaling	285
6.	Coördinatie- en codificatiemachtiging	285
7.	Coördinatie- en codificatiebepaling	286
8.	Indieningsbepaling	286
G.	Wijzigingsbepalingen	286
1.	Functie	286
2.	Inhoudelijke aspecten	287
a.	Wijzigingsbepalingen zorgen voor samenhang van alle relevante bepalingen in één tekst	287
b.	Wijzigen of vervangen?	288
c.	Precisie	289
d.	Rekening houden met de normenhiërarchie, de bevoegdheidsverdeling en de context	289
e.	Wijzigen en ongedaan maken van wijzigingen	291
3.	Redactie	292
a.	Algemeen	292
b.	Groepering, volgorde en schikking van wijzigingsbepalingen	299
c.	Nummering van nieuwe onderdelen	302

d.	Andere aandachtspunten	304
H.	Opheffingsbepalingen	306
1.	Functie	306
2.	Inhoudelijke aspecten	306
a.	Wanneer is opheffen nodig?	306
b.	Opheffen vs. intrekken	307
c.	Rekening houden met de normenhiërarchie en de bevoegdheidsverdeling	308
d.	Wijzigen en ongedaan maken van opheffingen	308
3.	Redactie	309
a.	Algemeen	309
b.	Volgorde en plaatsing van opheffingsbepalingen	310
I.	Overgangsbepalingen	310
1.	Functie	310
2.	Inhoudelijke aspecten	311
3.	Redactie	311
J.	Inwerkingtreding, buitenwerkingtreding en temporele functie	313
1.	Inwerkingtreding	313
a.	Functie	313
b.	Inhoudelijke aspecten	313
c.	Redactie	318
2.	Buitenwerkingtreding	322
a.	Functie	322
b.	Inhoudelijke aspecten	323
c.	Redactie	323
K.	Uitvoeringsbepaling	324
1.	Functie	324
2.	Inhoudelijke aspecten	324
3.	Redactie	325
VI. Bijlagen		326
1.	Functie	326
2.	Inhoudelijke aspecten	327
3.	Redactie	327
VII. (Mede)ondertekening		330
VIII. Bekendmaking		331
IX. Indieningsbesluit		332
X. (Memorie van) toelichting		334
XI. Verslag aan de Koning/regering		336

DEEL 6. TOTSTANDKOMING VAN RECHTSREGELS	337
I. Algemeen	338
A. Van beleidsvorming naar rechtsregels	338
B. Het belang van planning	338
C. Een openbare regelgevingsagenda?	339
D. Uitwerken van rechtsregels	339
II. Vormvereisten	340
A. Algemeen	340
1. Begrip	340
2. Facultatieve vormvereisten	341
3. Afdwingbaarheid van vormvereisten	341
4. Actueel karakter van vormvereisten	343
5. Volgorde van vormvereisten	343
6. Wat voor parlementaire initiatieven?	345
B. Voorafgaande impactanalyses	346
1. Algemeen	346
2. Federale regelgevingsimpactanalyse (RIA)	346
3. Federale evenredigheidsbeoordeling beroepsreglementering	348
4. Federale controle unieke gegevensinzameling via formulieren	349
5. Vlaamse impactanalyses	349
a. Reguleringsimpactanalyse (RIA)	349
b. Jongeren- en kindeffectrapport (JoKER)	350
c. Armoedetoets	351
C. Taalkundige en wetgevingstechnische controle	352
1. Informeel of gestructureerd?	352
2. Taalkundig en wetgevingstechnisch advies (Vlaamse overheid)	352
3. Raad van State?	353
D. Begrotingscontrole	353
1. Algemeen	354
2. Federale regeling	355
a. Advies van de Inspectie van Financiën	355
b. Akkoord van de minister bevoegd voor begroting	357
c. Begrotingsbehoedzaamheid in lopende zaken	357
3. Vlaamse regeling	358
a. Advies van de Inspectie van Financiën	358
b. Akkoord van de minister bevoegd voor begroting	360
E. Administratieve controle	361
1. Algemeen	361
2. Federale regeling	361
3. Vlaamse regeling	361
F. Interkabinettenwerkgroepen	362
G. Overleg in de federale Ministerraad en beraadslaging in de gemeenschaps- of gewestregering	363
1. Algemeen	363
2. Overleg in de federale Ministerraad	363
3. Beraadslaging in de Vlaamse Regering	365
H. Syndicale onderhandelingen en overleg	366

I. Aanmelding bij Europese Commissie	368
1. Staatssteun	368
a. Algemeen	369
b. <i>De minimis</i> -regeling	371
c. Diensten van algemeen economisch belang (DAEB)	372
d. Vrijstellingsregelingen	373
2. Technische voorschriften	374
3. Aanmelding achteraf	379
J. Samenwerkingsvormen tussen de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten	380
1. Algemeen	380
2. Overlegcomité en interministeriële conferenties	384
3. Gewone samenwerkingsvormen	385
a. Informatie	385
b. Voorafgaand advies	385
c. Betrokkenheid en overleg	386
d. Akkoord, overeenstemming, eensluidend advies en goedkeuring	387
e. Voorstel van beslissing	388
4. Vertegenwoordiging in instellingen	388
5. Samenwerkingsakkoorden	389
K. Consultatie en adviesorganen	389
1. Algemeen	389
a. Onafhankelijke advisering	389
b. Beleidsadvisering <i>versus</i> juridische advisering	390
c. Adviesverplichting	390
d. Voor wie geldt de adviesverplichting?	391
e. Over welke rechtsregels mag/moet advies worden gevraagd?	392
f. Wanneer is voldaan aan de adviesverplichting?	392
2. Sectorale beleidsadviesorganen	393
a. Algemeen	393
b. Federale sectorale beleidsadviesorganen	393
i. Nationale Arbeidsraad en beheerscomités van instellingen van sociale zekerheid	394
ii. Hoge Raad voor Preventie en Bescherming op het Werk	394
iii. Centrale Raad voor het Bedrijfsleven	395
iv. Hoge Gezondheidsraad	395
v. Commissie voor de regulering van de elektriciteit en het gas	396
vi. Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling	396
vii. Vaste Commissie voor taaltoezicht	397
viii. Hoge Raad voor de Justitie	397
c. Vlaamse strategische adviesraden	397
3. Gegevensbeschermingsadviesorganen	402
a. Algemeen	402
b. Welke toezichthoudende autoriteit?	404
c. Gegevensbeschermingsautoriteit	405
d. Vlaamse Toezichtcommissie voor de verwerking van persoonsgegevens	406
4. Afdeling wetgeving van de Raad van State	407
a. Algemeen	407
b. Samenstelling	407

c.	Adviesbevoegdheid, adviesverplichting en beslissing om geen advies te geven	408
d.	Onontvankelijke adviesaanvragen	413
e.	Termijnen	415
i.	Adviesaanvraag zonder termijn	415
ii.	Adviesaanvraag op dertig of zestig dagen	415
iii.	Adviesaanvraag op vijf werkdagen	418
f.	Indiening adviesaanvraag	421
i.	Algemeen	421
ii.	Gezamenlijke adviesaanvragen	421
g.	Behandeling adviesaanvraag	422
h.	Bezorging en vertaling van het advies	422
i.	Bekendmaking van het advies	423
5.	Publieke consultatie	423

III. Vaststelling van besluiten 426

IV. Parlementaire procedure 428

A.	Institutionele aspecten	428
1.	Het federale Parlement	428
2.	Het Vlaams Parlement	430
B.	Wetgevende initiatieven	431
1.	Algemeen	431
2.	Voorstellen van wetgevende normen	431
3.	Ontwerpen van wetgevende normen	433
C.	Behandeling in de bevoegde commissie	434
D.	Behandeling in de plenaire vergadering	439
E.	Bezorging van het perkament aan de regering	441

V. Bekrachtiging en afkondiging van wetgevende normen 442

VI. Bekendmaking 444

A.	Verplichting tot bekendmaking	444
B.	Wijze van bekendmaking	446
C.	Rechtzettingen of errata	446

VII. Officiële vertalingen 448

DEEL 7. RECHTERLIJKE TOETSING VAN RECHTSREGELS 451

I. Algemeen 452

II. Gewone hoven en rechtbanken 454

A.	Inrichting	454
B.	Toetsing van besluiten aan hogere rechtsnormen (exceptie van onwettigheid)	455

C.	Toetsing van wetgevende normen aan internationale rechtsregels	457
D.	Geen toetsing van wetgevende normen aan de Grondwet	458
1.	Beginsel	458
2.	Correctie: grondwetsconforme interpretatie van wetgevende normen	458
3.	Prejudiciële vraagstelling aan het Grondwettelijk Hof	459
E.	Toetsing van de Grondwet aan internationale rechtsregels	460
F.	Aansprakelijkheid voor onrechtmatige regelgeving	460
III. Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State		463
A.	Inrichting	463
B.	Toetsing van besluiten aan hogere rechtsnormen	464
1.	Schorsing en vernietiging	464
a.	Beroep tot nietigverklaring	464
b.	Vordering tot schorsing of tot voorlopige maatregelen	468
2.	Exceptie van onwettigheid	469
C.	Toetsing van wetgevende normen aan internationale rechtsregels	470
D.	Geen toetsing van wetten aan de Grondwet	470
E.	Toetsing van de Grondwet aan internationale rechtsregels	471
IV. Andere bestuursrechtscolleges		472
V. Grondwettelijk Hof		473
A.	Inrichting	473
B.	Toetsing van wetgevende normen aan de Grondwet	473
1.	Algemeen	473
2.	Schorsing en vernietiging	474
a.	Beroep tot vernietiging	474
b.	Vordering tot schorsing	479
3.	Prejudiciële vraag	479
C.	Toetsing van wetgevende normen aan internationale rechtsregels	484
VI. Europees Hof voor de Rechten van de Mens		486
A.	Inrichting	486
B.	Verzoekschriften van particulieren	486
C.	Prejudiciële vragen door hoogste rechtscolleges	488
VII. Hof van Justitie van de Europese Unie		489
A.	Inrichting	489
B.	Beroep tot nietigverklaring en beroep wegens nalaten te besluiten	489
C.	Beroep wegens niet-nakoming door lidstaten	491
D.	Prejudiciële vragen door rechtscolleges van lidstaten	492
VIII. Samenvattend overzicht per soort rechtsregel		495

DEEL 8. HANDHAVING VAN RECHTSREGELS	499
I. Algemeen	500
II. Strafrechtelijke handhaving	503
A. Algemeen	503
B. Formeel legaliteitsbeginsel	503
C. Materieel legaliteitsbeginsel	505
D. Proportionaliteit	507
E. Uitwerking in de tijd	508
F. <i>Non bis in idem</i>	509
G. Beroepsgeheim	509
III. Bestuursrechtelijke handhaving	510
A. Algemeen	510
B. Administratieve geldboeten	510
1. Formeel en materieel legaliteitsbeginsel?	510
2. Proportionaliteit	510
3. Uitwerking in de tijd	511
4. <i>Non bis in idem</i>	511
C. Andere administratieve sancties	512
IV. Toezicht en procedure	514
A. Algemeen	514
B. Aanwijzing en bevoegdheden van toezichthouders	514
C. Procedure voor de keuze tussen strafrechtelijk en administratiefrechtelijk spoor	515
DEEL 9. EVALUATIE VAN RECHTSREGELS	517
I. Algemeen	518
II. Evaluatie vooraf (<i>ex ante</i>)	519
A. Inleiding	519
B. Methode	519
C. Goede praktijken	521
D. Concrete uitwerkingen	522
1. Europese Unie	522
2. Federale overheid	523
3. Vlaamse overheid	524
III. Evaluatie achteraf (<i>ex post</i>)	525
A. Inleiding	525
B. Methode	525

C.	Goede praktijken	526
D.	Concrete uitwerkingen	527
1.	Europese Unie	527
2.	Federale overheid	528
3.	Vlaamse overheid	530
DEEL 10. SPECIFIEKE THEMA'S		531
I. Implementatie van Europees recht		532
A.	Europeesrechtelijke uitgangspunten	532
B.	Internrechtelijke uitgangspunten	536
1.	Bevoegdheidsverdeling	536
2.	Rechtsgrondvereiste en legaliteitsbeginsel	537
C.	Inhoudelijke aandachtspunten	538
1.	Welke richtlijnbepalingen moeten worden omgezet?	538
2.	Omzetting van richtlijnen door rechtsregels	540
3.	Ruimer of strenger dan richtlijn?	543
4.	Letterlijke overname van richtlijnbepalingen?	544
5.	Parafraseren van verordeningsbepalingen?	545
6.	Fouten in verordenings- en richtlijnbepalingen	546
7.	Vermelding, documentatie en aanmelding van de omzetting van richtlijnen	546
8.	Bijzondere problemen	548
a.	Transitie van richtlijn naar verordening	548
b.	Verordening wijzigt richtlijn	549
c.	Verwijzingen in internrechtelijke teksten naar toekomstige gedelegeerde handelingen of uitvoeringshandelingen	549
D.	Niet-tijdige of niet-correcte omzetting van richtlijnen	550
1.	Te verhelpen door terugwerkende kracht?	550
2.	Te verhelpen door richtlijnconforme interpretatie?	550
3.	Buiten toepassing laten van internrechtelijke bepalingen wegens strijdigheid met de richtlijn?	551
4.	Francovichaansprakelijkheid	552
5.	Inbreukprocedures	552
6.	EU Pilot-dossiers	552
II. Samenwerkingsakkoorden en gezamenlijke decreten		554
A.	Algemeen	554
B.	Samenwerkingsakkoorden	554
1.	Algemeen	554
2.	Typologie	555
a.	Intergouvernementele en interparlementaire samenwerkingsakkoorden	555
b.	Wetgevende en administratieve samenwerkingsakkoorden	556
c.	Uitvoerende samenwerkingsakkoorden	557
d.	Verplichte en facultatieve samenwerkingsakkoorden	558
3.	Bevoegdheidsverdelingsaspecten	558
a.	Beginsel	558

b.	Mogelijkheid asymmetrische samenwerkingsakkoorden	559
c.	Geen bevoegdheidsoverdracht	559
d.	Vertegenwoordiging van overheden in elkaars instellingen	561
e.	Financieringsaspecten	561
f.	Verstrengeling van bevoegdheden en raadzaamheid van samenwerkingsakkoorden	562
4.	Instemming met wetgevendende samenwerkingsakkoorden	562
5.	Bekendmaking	564
6.	Inwerkingtreding en terugwerkende kracht	566
7.	Delegaties en uitvoerende samenwerkingsakkoorden	567
8.	Wijzigingen van samenwerkingsakkoorden	568
9.	Wijzigingen door samenwerkingsakkoorden	569
10.	Opzegging van samenwerkingsakkoorden	570
11.	Geschillen over samenwerkingsakkoorden	570
12.	Wetgevingstechnische aspecten	571
C.	Gezamenlijke decreten en ordonnances	572
1.	Algemeen	573
2.	Bevoegdheidsverdelingsaspecten	573
3.	Totstandkoming	574
4.	Gezamenlijke uitvoeringsbesluiten	574
5.	Wijziging en opheffing	575
6.	Wetgevingstechnische aspecten	576
III.	Instemming met verdragen	577
A.	Algemeen	577
B.	Initiatief	578
C.	Inhoudelijke aspecten	578
D.	Redactie van de instemmingstekst en bijlagen	581
IV.	Codificaties, coördinaties en vereenvoudiging van wetgeving	583
A.	Codificaties en coördinaties	583
1.	Begrip	583
2.	De machtiging tot coördinatie of codificatie	584
3.	Uitbesteden aan de Raad van State of zelf doen?	586
4.	Opstellen van een coördinatie of een codificatie	586
5.	Het coördinatie- of codificatiebesluit	588
6.	Bekrachtiging van een coördinatie of een codificatie	588
7.	Rechtsgevolgen van een coördinatie of een codificatie	589
B.	Vereenvoudiging van wetgeving	590
V.	Individuele beslissingen	591
A.	Algemeen	591
B.	Vorm van individuele beslissingen	591
C.	Wie neemt individuele beslissingen?	591
D.	Opmaak van individuele koninklijke besluiten, regeringsbesluiten en ministeriële besluiten	593
1.	Algemeen	593
2.	Opschrift	593

3.	Aanhef	594
4.	Dispositief	595
5.	Bijlagen	596
E.	Bekendmaking, betekening of kennisgeving van individuele beslissingen	596
VI. Belangenconflicten		597
A.	Algemeen	597
B.	Belangenconflicten tussen parlementen	599
C.	Belangenconflicten tussen regeringen	600
VII. Referenda, volksraadplegingen, burgerinitiatieven en burgerfora		602
A.	Algemeen	603
B.	Referenda	604
C.	Volksraadplegingen	604
D.	Burgerinitiatieven	605
E.	Burgerfora	606
VIII. Alternatieve vormen van regelgeving		608
A.	Experimentele regelgeving	608
B.	Doelregelgeving	611
C.	Right to challenge	612
TREFWOORDENREGISTER		613